

Nieuwsbrief

Jaargang 28, nummer 2 zomer 2014

HvC

HVC NIEUWSBRIEF

De HVC Nieuwsbrief wordt uitgegeven door de Historische Vereniging
Capelle aan den IJssel en verschijnt vier maal per jaar.
Leden van de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel
ontvangen de Nieuwsbrief gratis.

De contributie van de vereniging bedraagt € 15,00 per jaar;
Voor 65-plus leden en CJP-leden bedraagt de contributie € 9,00 per jaar.
Eindredactie Nieuwsbrief dhr. J. Specht

Website www.hvc-capelle.nl

E-mail info@hvc-capelle.nl

Bankrekening IBAN NL20INGB0004395118

Inhoud

Van de voorzitter	pag. 34
In Memoriam Kees van Beusekom	pag. 35
Opening expositie Dief- en Duifhuisje	pag. 36
Open Monumentendag	pag. 37
Revue in de oorlog	pag. 38
Prins Alexanderschool	pag. 39
Het verhaal achter de foto (8)	pag. 48
Kalender die er nooit kwam	pag. 56
Wie is die dame?	pag. 57
Wat ligt er op de planken.....	pag. 58
Colofon	pag. 60

Bij de omslag:

Boerderij aan de 's-Gravenweg 325. De boerderij uit 1858, met dwars voor de stal geplaatst, gepleisterd ouder woonhuis, is rechts onderkelderd. Het pand heeft een zadeldak, dat gedekt is met Oudhollandse pannen.

*In de Capelse gemeenteraad wordt een discussie gevoerd over het verwijderen van de wagenschuur van de gemeentelijke monumentenlijst.
De boerderij is een rijksmonument..*

Foto: Mevr. Ev. A. Obbes 1984

HVC Beeldbank

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden overgenomen
zonder schriftelijke toestemming van de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel, uitgever.

VAN DE VOORZITTER

In de afgelopen jaren verschenen in de HVC Nieuwsbrief met regelmaat berichten over de voortgang van een te verschijnen boek over de middenstand van Capelle aan den IJssel. Geruime tijd zijn de auteurs en een aantal vrijwilligers bezig geweest met de samenstelling van het boek door archiefonderzoek, interviews met (familieleden van) ondernemers en het schrijven van ondernemingsportretten. Nog vorig jaar kon met al het verzamelde materiaal een uiterst succesvolle tentoonstelling in het Historisch Museum worden samengesteld, die een ongekend aantal bezoekers trok.

De mededeling, op 2 april j.l., dat het boek niet zal verschijnen, zorgt dan ook voor een gevoel van diepe teleurstelling. Te meer omdat de maandenlange bemiddelingspoging van het bestuur van de HVC tussen de beide auteurs van het boek vruchteloos bleek te zijn geweest.

Let wel, de HVC is geen opdrachtgever, maar zegde de auteurs, die destijds met het idee voor het boek kwamen, toe de uitgave van het boek te zullen faciliteren.

Normaal gesproken, ook bij eerdere uitgaven was dit het geval, wordt het copyright overgedragen aan de HVC zodra het manuscript gereed is.

Het manuscript van het boek *Ambulant en Winkelstand* wordt door de auteurs niet vrijgegeven.

De HVC moet zich neerleggen bij het feit dat de auteursrechten bij de beide auteurs liggen, dat het manuscript eigendom is van de auteurs en niet in boekvorm zal verschijnen wanneer zij daar geen toestemming voor geven.

Het spreekt vanzelf dat wij deze gang van zaken uitermate betreuren zowel voor degenen die als ondernemer of familie van een ondernemer hun medewerking verleenden als voor hen die hun jarenlange inzet en energie niet beloond zagen worden met een publicatie.

Jos Specht

IN MEMORIAM KEES VAN BEUSEKOM

Op 12 april overleed ons oud-bestuurslid Kees van Beusekom op 83 jarige leeftijd. Jaap de Gier kijkt terug op de periode dat Kees van Beusekom actief was bij de HVC:

In de geschiedenis van de Historische Vereniging in Capelle aan den IJssel heeft Kees van Beusekom een belangrijke rol gespeeld. Al kort na het ontstaan van de HVC werd hij betrokken bij het werk van de vereniging.

In 1991 kwam Kees via de heer Van der Vaart in het bestuur van de vereniging. Hierna brak voor Kees een drukke tijd aan. Hij werd beheerder van het gemaal aan de Bermweg als ook van het Dief- en Duifhuisje langs de dijk. Als 's nachts het alarm afging, moest Kees het bed uit om uit te zoeken wat er aan de hand was en eventueel maatregelen nemen.

Ook bij het inrichten van tentoonstellingen had Kees een belangrijke rol. Dat gold zowel voor de tentoonstellingen in het gemaal als in het Dief- en Duifhuisje. Vooral een tentoonstelling over de busonderneming van de Gebroeders van Gog in het Dief- en Duifhuisje was een enorm succes. Vanuit bijna het hele land waren zo veel oud-medewerkers van de busonderneming gekomen, dat velen weinig of niets van de tentoonstelling hebben gezien. Dat was geen ramp, want ze hadden elkaar genoeg te vertellen. En dat kon ook in de buitenlucht want het was mooi weer.

Ook als beheerder van het museum aan de Bermweg was Kees van onschatbare waarde. Hij ontving schoolklassen, moest optreden als het alarm afging (ook 's nachts), in bepaalde gevallen de gemeente bellen en hij had een goede relatie met bestuur en medewerkers.

We zullen Kees niet gauw vergeten. Wij wensen zijn vrouw, kinderen en achterkleinkinderen veel sterkte.

De redactie voldoet graag aan het verzoek van Mevr. Van Beusekom om de volgende dankbetuiging te plaatsen.

De belangstelling was overweldigend en hartverwarmend. De kaarten, telefoontjes, mailtjes en bloemen velerlei, maar ook die hand, de knuffel of alleen die blik, heeft ons geholpen in de verwerking van het overlijden van Kees van Beusekom. Mede hierdoor is het verdriet voor ons allen verzacht, wetende dat er zoveel mensen met ons meeleven. Heel veel dank hiervoor.

C. van Beusekom-van Eijl, kinderen, klein- en achterkleinkinderen.

EXPOSITIE DIEF- EN DUIFHUISJE

Zaterdag 5 april, Museumdag, begon het nieuwe seizoen in het Dief- en Duifhuisje. Burgemeester Frank Koen verrichtte de opening van de nieuwe expositie ‘Van KLEIJn dorp tot KOENe stad’ met het plaatsen van de Capelse vlag in de standaard naast het kleine museum aan de Nieuwe Laan.

De expositie vertelt over zeven eeuwen bestuurlijke macht in Capelle aan den IJssel. Op de bovenverdieping van het Dief- en Duifhuisje is het verhaal van de Heren en Vrouwen van Capelle en het Slot te zien. Beneden wordt aandacht besteed aan de lokale bestuurders.

Waren dat eerst schout en schepenen, later deed de burgemeester zijn intrede. In 1811 werd Dirk Kleij de 1e burgemeester van Capelle. De huidige burgemeester, Frank Koen, is de 13e in de rij. Op de panelen zijn alle Capelse burgemeesters te zien met de belangrijkste wapenfeiten tijdens hun periode. Ook de verschillende gemeentehuizen die Capelle heeft gehad zijn te zien tijdens de expositie ‘Van KLEIJn dorp tot KOENe stad’.

Het Dief- en Duifhuisje is elke 2e zaterdag van de maand geopend van 13.00 tot 16.00 uur in de periode van april tot en met oktober.

In het Historisch Museum aan de Bermweg 13 staat de expositie over het ambachtelijk verleden van Capelle. Iedere zaterdag geopend van 13.00 tot 16.00 uur.

Foto: Kees Grandia

OPEN MONUMENTENDAG MEEST GEWAARDEERDE EVENEMENT

Zoals waarschijnlijk bij de meesten van u bekend, houdt de Gemeente Capelle aan den IJssel met regelmaat een onderzoek onder haar inwoners om hun mening te peilen over allerlei onderwerpen die met het wonen in Capelle aan den IJssel te maken hebben.

In de bewonersenquête van 2013 is de Capellenaren gevraagd naar de waardering voor de evenementen die in de gemeente worden georganiseerd. Waar in 2011 de Oranjenacht het hoogst scoorde met een 7,5 oogst in 2013 de Open Monumentendag (OMD) de meeste waardering (7,7). In de onderstaande tabel staan de diverse evenementen en de waardering ervoor vermeld.

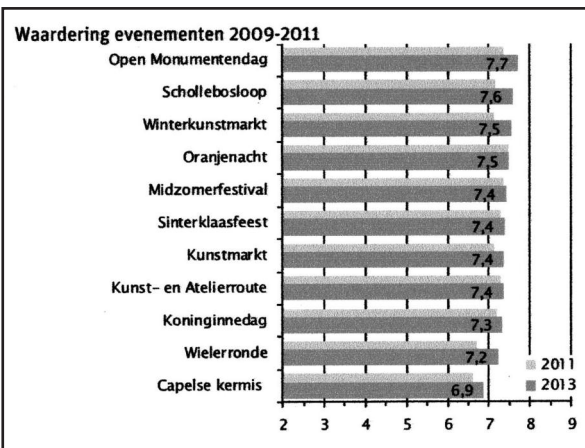
Een pluim op de hoed van Anneke van den Bremen, die als OMD coördinator hard heeft gewerkt om de landelijke thema's van de OMD organisatie te vertalen in lokale activiteiten met de inzet van een groot aantal Capelse culturele instellingen.

In de prestatieovereenkomst tussen Gemeente Capelle aan den IJssel en de Historische Vereniging, die ten grondslag ligt aan de subsidieverlening, is de afspraak opgenomen dat de HVC 'activiteiten rond de jaarlijkse Open Monumentendag' organiseert.

Het thema van Open Monumentendag 2014 is OP REIS

Een werkgroepje is inmiddels aan de slag gegaan om een nieuwe expositie over dit thema voor te bereiden. Coördinator is Anneke Scheffer.

Beschikt u over een foto of foto's van (verenigings)reisjes uit vroeger tijden, dan wil de werkgroep graag bekijken of deze past in de expositie. Na scanning krijgt u de foto vanzelfsprekend terug.

Zijn er andere herinneringen aan reisjes uit het verleden dan hoort de redactie dat graag van u. Over materiaal van de reizen van Capellenaren met kledingmagazijn Coster beschikken wij inmiddels al. Waar we nog naar op zoek zijn is een pet zoals die door een Van Gog chauffeur gedragen is. *Open Monumentendag 2014 valt op 13 september.*

REVUE IN OORLOGSTIJD

In februari 1942 gaf het Nieuwerkerkse gemengde koor 'Nieuw Leven' (1914) twee uitvoeringen: één voor de donateurs en één voor het grote publiek. Zoals altijd was dat in café l'Espérance van Koos Honkoop aan de 's-Gravenweg.

Er werd een cantate gezongen m.m.v. solisten en na de pauze volgde de revue 'Wij zijn niet bang'. Er was applaus en 'het bleek weer eens voor de zoveelste maal dat het publiek zeer verlangend is naar revue's'. Er werd kennelijk over gesproken.

In april 1942 werd op een uitvoering van de gemengde zangvereniging 'Harmonie' in Capelle de revue 'Wij zijn niet bang' óók gespeeld. 'Ook op deze avond hebben wij een groot succes geboekt en weer eens getoond dat wij onder leiding van onze voorzitter den heer B. Pruyt in staat zijn op geestige wijze een volle zaal mensen den geheelen avond bezig te houden', aldus een citaat, net zoals de andere uit een jaarverslag van 'Nieuw Leven'.

Waar 'Harmonie' bijeenkwam staat er niet bij, maar het moet café 't Centrum' van weduwe Gerrigje Oskam (1884-1971) van boer en kastelein Jan Oudenaarden (1882-1938) zijn geweest. Hij bouwde in 1926 in zijn aan de Hollandsche IJssel gelegen tuin een halfopen muziekkapel en ook 'Harmonie' was bij de opening. (Zijn in 1924 op de plaats van een koeienstal gebouwde café stond direct naast de veerstoep, schuin tegenover de afrit naar de algemene begraafplaats, ongeveer 150 meter ten westen van de oprit naar de Algerabrug).

De gemengde zangvereniging 'Harmonie' van 1903 wás ook uit Capelle-Keten. In de voorzomer van 1939 organiseerde men ook een groots concours op het terrein van de ijsclub Capelle-West.

Oudere contacten

Contacten tussen Nieuwerkerkse en Capelse zangverenigingen werden al geïllustreerd in de feestgids van een Nieuwerkerks festival van Hemelvaartsdag 1905. Eén van de deelnemende 'Gezelschappen' aan ook de feestmars was 'Harmonie' uit Capelle. Die zangvereniging had volgens dat boekje toen al 63 leden, J.A. Verboom als voorzitter en A. Jongste als directeur. Hun uit te voeren stukken getuigden van een brede geografische blik: 'Groet aan het Woud' van M.A. Brandts Buys en 'De Zee' van B. Schumann.

Adri den Boer

DE PRINS ALEXANDERSCHOOL VAN WORDING TOT GELIJKSTELLING

Door vernietiging van het gros der verstrekte vergunningen bleef veel over de nieuw gestichte bebouwing, die kort na de uitgifte van de droog-gemaakte gronden in de polder Prins Alexander plaatsvond, in nevelen gehuld. Toch zijn over de oprichting van de Prins Alexanderschool en de gestage groei van deze onderwijsinstelling meerdere authentieke documenten gevonden, zodat een verantwoorde reconstructie van de wordingsgeschiedenis mogelijk werd.

De opmerking dat alle begin moeilijk is sneed ook in deze hout. Elf jaar lang moest men zichzelf financieel zien te bedruipen om daarna tot aan de gelijkstelling in 1920 jaarlijks een gering subsidiebedrag te ontvangen.

De herinnering aan deze school kwam naar boven bij het inzien van een tweetal artikelen uit juni 1972. Het toenmalige weekblad De Havenloods publiceerde 'Een school met den Bijbel gaat na 93 jaar sluiten', terwijl onderwijzer en tevens secretaris van de school Jan Volhand in De IJssel- en Lekstreek kwam met 'Alexanderschool verdwijnt'. Het startsein voor dit bronnenonderzoek was gegeven.

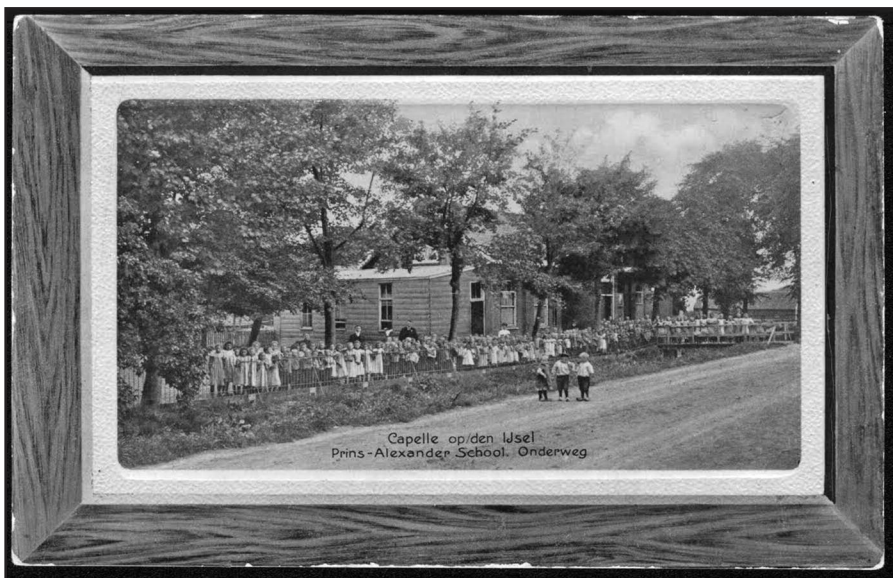
Het was begin 1878 dat een 'oude eenvoudige en geloovigen grijsaard' in Kralingen op de zondagsschool de Bijbelvertellingen beluisterde aan kinderen van drie kameraden. Na afloop wees hij hen toen op een nieuw arbeidsveld: 'wat zou het goed en nuttig zijn, zo ge ook in den Polder Prins Alexander des zondags de kinderen om Gods Woord kondt vergaderen'. Deze woorden vonden weerklink, terwijl de echtelieden Teunis de Waard en Heiltje van Zandwijk er hun woning voor open stelden. Dit gezin had zich aanvankelijk op 22 juni 1868 in Kralingen gevestigd in wijk D in een keet aan de Groene Kade. Deze kade, die niet meer is te traceren, lag aan of nabij de Kralingseplas. Tussen 16 mei 1874 en 1 mei 1875 betrokken zij in de inmiddels drooggelegde Prins Alexanderpolder een nieuwe houten woning in dezelfde gemeente met als adres Wijk H nr. 57, tegenwoordig Ringvaartweg 202 te Rotterdam. Dit huis dat ruim 400m. van het Jan Anne Beijerinckgemaal stond, was 10.70m. lang en 5.50m. breed, exclusief een uitbouw van 3.00 bij 3.50m. Daar begon de Rotterdamse meester timmerman en metselaar Louwrens 't Hoen in het voorjaar van 1878 zondagsschool te houden.

Het voorzag in een behoefte, want na verloop van tijd kon de woning de kinderen met hun ouders niet meer bevatten. Doch nu bood meester timmerman Cornelis Boogaard Parqui hulp en stelde een dorsvloer beschikbaar. Waarschijnlijk bedoelt secretaris Arie Slobbe Aartzn. in een historische beschrijving over de Prins Alexanderschool in 1904, de dorsvloer van de in 1878 gebouwde boerderij van Parqui. Deze bouwmanwoning aan de westkant van de Kralingseweg, stond ter hoogte van de Alexanderlaan die naast de metrobaan

ligt. Maar ook deze ruimte werd snel te klein. De vrienden aangemoedigd door de toenemende belangstelling besloten daarop tot een gewichtige stap. Het was Louwrens 't Hoen die op 10 augustus 1878 van al genoemde Parqui voor zeshonderd en vijftig gulden een perceel grond kocht ter grootte van 605 centiareen. Op deze 'drooggemaakte grond' aan de 'westzijde van den Capelscheweg' bij 'Het Kruis' met de Bermweg, op een steenworp van de Schinkelbrug over de Ringvaart, begon hij al voor de feitelijke overdracht een lokaal te bouwen. Dat gebeurde degelijk, want volgens overlevering werd het op tonnen gefundeerd. Op 17 augustus 1878 was het karwei zover gevorderd dat de 'Meiboom' op 't gebint kon worden geplaatst. Naar uitwijzen van een document van Het Kadaster was het lokaal 22.30m lang en 8.60m breed, met aan beide zijgevels een uitgebouwde entree van 2.50 bij 2.00m. Over de opening van het lokaal is niets bekend. Wel is bekend dat 't Hoen 'belangeloos' voorging in evangelisatiediensten en archiefstukken geven aan dat van begin 1884 en vanaf zaterdag 2 mei 1885 behalve hijzelf ook godsdienstonderwijzers, predikanten, een ouderling, een kandidaat en een hoogleraar de diensten leidden. Wie ging schuil achter deze grondlegger van de zondagsschool en mede-oprichter van de Prins Alexanderschool, die zo belangrijk was voor de Capelse samenleving? Een korte levensschets is hier op z'n plaats.

Deze in Rotterdam op 1 februari 1842 geboren aannemer woonde daar o.a. in de 'Boschlaan', destijds een zijweg van de Jonker Fransstraat in westelijke

De Prins Alexanderschool voor 1900 (collectie: Kees Klomp)

richting. Op 28 oktober 1868 werd zijn huwelijk met de dertigjarige weduwe Sophia Elisabeth van Oostendorp gesloten. In het volgende jaar, op 15 november, werden zij verblijd 'na een voorspoedige bevalling' met de geboorte van een zoon. Doch zo een overlijdensbericht in de Nieuwe Rotterdamse Courant vermeld, is zijn 'hartelijk geliefde echtgenote Sophia Elisabeth van Oostendorp, na een allergelukkigste echtvereniging van ruim 1 jaar', hem, 'nalatende een Kind, slechts drie dagen oud', op 17 november door de dood ontvallen. Ook zijn 'eenig zoontje Barend, het enige pand der liefde' door zijn 'overleden Echtgenoot nagelaten', overleed op 27 maart 1870.

Voorts was hij in kerkelijke kring zeer actief. Naast zijn lidmaatschap van de Nederlandsch Hervormde Kerk, werd hij in 1883 ook als lid aangenomen bij de 'Vereniging van Vrienden der Waarheid. Alles wijst erop dat hij door deze vereniging met de doleantie in aanraking kwam. Onder zijn hervormde 'broederen' in Rotterdam Centrum, was hij in 1886 de eerste die met de N.H. Kerk brak. Node zag men hem in de Prinsenkerk vertrekken. Daar had hij van 1874 tot 1886 het ambt van ouderling bekleed. Gelijkijdig was hij ambtsdrager met collega Cornelis Boogaard Parqui, de eigenaar van de boerderij met de bekende 'dorsvloer' in de oude Bermweglaan. Na een weduwnaarschap van 22 jaar kwam op 8 september 1891 zijn levenseind 'na zijn vaak smartelijk lijden van de laatste jaren'. Het 'Memoria' in het gereformeerd kerkelijk blad De Hoop vertolkte o.a.: 'Voor velen offerde hij zich op, altoos gereed te helpen, waar maar nood was'.

Omdat heel wat Capellenaren in de Prins Alexanderschool hun kinderjaren hebben gesleten, is het waard een en ander voor hun nageslacht aan de vergeetelheid te ontrukken.

Hiervoor leent zich allereerst een gedeelte van het ingezonden stuk dat een 'feestganger' aan het dagblad De Standaard richtte, dat op 20 mei 1879 werd gepubliceerd. Het licht een tipje op van de sluier, hoe de Christelijke Prins Alexanderschool is ontstaan. Onder het kopje 'Een verblijdend feit' schreef hij o.a.: 'De avond van den 11e Mei j.l. was voor vele bewoners van den Prins-Alexanderpolder een ware feestavond. Op het hoofdpunt dat dicht bij het station Capelle, 2 uren ten Oosten van Rotterdam gelegen is had de inwijding der nieuwe school met den Bijbel en de installatie van de Hoofdonderwijzer D. van der Valk plaats. Het gebouw, in het najaar van 1878 door de heeren L. 't Hoen, G.H.J. de Haas en G.W. Akkerhuis uit Rotterdam, gesticht om er bijbellezingen en zondagschool in te houden, was door ijverige bemoeiingen van genoemde vrienden en met medewerking van eenige ingezetenen tot Chr. School ingericht. Ten 6 uren werd de plechtige samenkomst door den heer G.H.J. de Haas geopend die het 'welkom' toeriep aan de plm. 250 ouders en belangstellenden en de 50 kinderen, die als leerling waren ingeschreven'. Treffend was zijn kort en krachtig woord, waarin hij de saámgekomenen wees op hetgene de Heer hier had gewrocht. Niet minder treffend was het oogenblik, toen de kinderen opstonden en de nieuwen onderwijzer, die thans werd binnen geleid, een welkomstlied, voor deze gelegenheid vervaardigd, toezon-

gen. De heer L. 't Hoen nam daarop het woord om den uit Holwerd gekomen Hoofdonderwijzer aan kinderen en ouders voor te stellen. Hij wenschte de onderwijzer Gods besten zegen in zijnen nieuwen werkkring toe, en beval hem in ieders liefde en toegenegenheid aan. Het plechtige 'Dat 's HEEREN zegen op u daal', door de gansche schare aangeheven, zette het zegel op het woord van deze spreker. Diep getroffen richtte de onderwijzer een kort, hartelijk en zaakrijk woord tot de vrienden die hem tot Hoofdonderwijzer van deze school hadden benoemd; tot de kinderen met wie hij den volgende morgen zijn taak als Chr. Onderwijzer hoopte aan te vangen; tot de ouders op wier steun en medewerking hij rekende; tot de gansche schare aan wier voorbede hij zoo dringend behoefte had. (.....)'.

Voor het gezin Van der Valk had 't Hoen in de school tijdelijk woonruimte gemaakt. Dit bracht de opvolger van het eerste schoolhoofd in 1929 eens zo onder woorden: 'Ik zie hier Mevrouw Weduwe van der Valk zitten. Ja Mevrouw U hebt in dien hoek uw eerste woning hier in den polder gehad. Door den arbeid van uw Man is dat woonhuis moeten worden veranderd in een schoollokaal. Uw man zag de school groeien van 2 tot 3 lokalen'.

Een verzoek van de heer 't Hoen van 28 april 1879 aan Prins Alexander werd reeds na 14 dagen gevolgd door een antwoord van diens adjudant, waarin deze mededeelde..... 'dat Zijne Koninklijke Hoogheid geene bedenkingen heeft tegen het verleenen van Hoogst der zelfe naam aan de door U in den Alexanderpolder opgerichten school, wanneer deze vergunning den bloei der Inrichting kan bevorderen. Z.K.H. draagt mij op hierbij reeds dadelijk op te merken dat Hoogst deszelfde hulp zich niet verder kan uitstrekken, vermits de zeer vele vragen om geldelijke ondersteuning, welke van verschillende kanten worden gedaan, Z.K.H. tot Hoogst deszelfde leedwezen beletten Uwe nieuwe school dusdanigen steun te verschaffen. Besluit Litt 13 N:164/180'.

Aan Burgemeester en Wethouders meldde 't Hoen op 16 mei ook 'dat hij in het Evangelisatie gebouw in den Prins Alexander Polder (Capelscheweg Gemeente Capelle a/d IJssel) eene Christelijke school van gewoon lager onderwijs gevestigd heeft, en aan 't hoofd waarvan geplaatst is als hoofdonderwijzer den heer D. van der Valk vroeger als zoodanig werkzaam te Holwerd bij Dockum. (....)'.

Terugkerend naar de school waarvoor hij zich zo had ingespannen.

In een verslag van een ouderavond in de Capelse school, dat door De Rotterdammer op 17 december 1915 werd gepubliceerd staat te lezen: 'De Chr. Prins-Alexander-school heeft een rijke geschiedenis, die moed en hope geeft voor de toekomst. Ze was de eerste, die na Cappeijne's 'Scherpe Resolutie' werd geopend'. Bedoeld werd de in 1878 ontworpen en aangenomen wet voor het lager onderwijs van minister Kappeyne van de Coppello. Deze achtte het openbaar onderwijs een zaak van de overheid, ... het bijzonder onderwijs was vrij, maar voor dat onderwijs uit 's lands kas geen cent!.. In 1874 had

Kappeyne reeds als kamerlid betoogd dat hij één openbare school wilde. Toen hem daarop de vraag werd voorgelegd naar welke school ouders hun kinderen moesten sturen die christelijk onderwijs wensten, sprak hij de volgende zeldzaam hooghartige woorden: 'Zegt men: 'Gij onderdrukt zo de minderheid, dan zou ik bijna zeggen: Welnu, dan moet die minderheid maar worden onderdrukt, want dan is zij de vlieg, die de ganse zelf bederft en heeft zij in onze maatschappij geen recht van bestaan.' Op dat moment stond een jong kamerlid op, het was Dr. Abraham Kuyper, die de woorden sprak: 'Neem dan ook uit het wapenschild der Nederlanden weg de Leeuw, het beeld der fierste vrijheid, en stel ervoor in stede de Adelaar, met het Lam in de klauwen, beeld der tirannie'. Met dit 'gewezen vonnis' in 't vooruitzicht - in 1880 werd een begin met de uitvoering van deze wet gemaakt - startte in 1879 de school. Echter het zal velen wonderlijk te moede zijn geweest dat toen dit jaar bijna was vergleden de schuifdeuren tussen de lokalen geopend moesten worden, omdat de school reeds ongeveer honderd leerlingen telde.

Hoewel door ouders 20 cent per week per kind aan schoolgeld betaald moest worden, waren er ook uitzonderingen. Rekening werd gehouden met armoede of met meerdere kinderen uit één gezin. Zelf stond 't Hoen de eerste vijf jaar in voor 450 gulden, zijnde het jaarsalaris van de hoofdonderwijzer. Daarbij nam hij tevens alle lasten voor zijn rekening die niet waren gedekt. Maar toen dit voor hem te zwaar werd, richtte hij in 1884 een Commissie van Bijstand op. Deze werd in 1886 omgezet in 'Vereeniging tot instandhouding en stichting van scholen met den bijbel, te Kapelle a/d IJssel'. Een enigszins vreemde naam, want de school was reeds gesticht.

Bij koninklijk besluit van 18 juni 1886 no. 30 werden de statuten van de vereniging erkend.

Voor aan te brengen veranderingen had 't Hoen wel mogelijkheden aange-reikt, maar Artikel 1 mocht nooit gewijzigd worden omdat 'Haar grondslag is het eeuwig onfeilbaar Woord van God. Haar beginsel is, dat de opvoeding en het onderwijs der kinderen geheel in overeenstemming moet zijn met den in den bijbel geopenbaarden wil van God, zoals die in de 3 formulieren van eenigheid van de gereformeerde kerken dezer landen nader is omschreven'.

Bestuursleden van het eerste uur waren o.a. scheepsbouwmeester Adrianus Vuijk als voorzitter en landbouwer Jan Zeeuw, die het secretariaat vervulde. Een belangrijke bron voor het bestuur om aan extra inkomsten te komen vormden de zogenoemde schoolschappen. Die werden in het voorjaar op de veemarkt van Delft gekocht, om ze daarna bij sympathiserende boeren te laten vetweiden. Met eventuele lammeren werden ze dan in het najaar verkocht. Bij een willige markt gaf dat een winst van ongeveer 20 gulden per stuk. Ook de opbrengst van de Uniecollecte kwam de school goeddeels toe. De bestuursleden liepen hiervoor zoveel mogelijk op 17 augustus, de beruchte datum dat Koning Willem III de wet van Kappeyne ondertekende, vijf gemeenten waar de leerlingen woonden af. Het in Capelle, Hilleegersberg, Kralingen, Nieuwerkerk aan den IJssel en Zevenhuizen opgehaalde geld, meestal rond de

600 gulden, bedroeg meer dan het salaris van het schoolhoofd. Zo knoopte men voor het openhouden van de school de eindjes aan elkaar.

Interessant om in te zien is eveneens de lijst met namen, geboortedata en woonplaatsen van de op 1 januari schoolgaande kinderen van 'boven de zes en beneden de twaalf jaren, die jaarlijks voor 1 februari door schoolhoofden naar burgemeester en wethouders moest worden verstuurd. Er kan uit worden afgeleid dat de Prins Alexanderschool een streekschool is geweest. Sommige leerlingen die veraf woonden kwamen zelfs met een ezelwagen naar school. Zij moesten daarbij hitte en koude trotseren en verachting doorstaan. Toen de school op 1 januari 1883 161 leerlingen telde ontstond er ruimtegebrek. Het was nu de (inmiddels) bekende Parqui die op 28 maart 1883 aan 't Hoen een perceel grond in erfpacht uitgaf ter grootte van zeven aren en negentien centiare. In zijn gestelde 'Voorwaarden en Bepalingen' liet hij zijn beooging zien: 'De Erfpachter zal aan de op den voormelden grond te stichten gebouwen geen andere bestemming mogen geven dan die van Christelijke School, Evangelisatie Lokaal of dergelijke inrichting met al het geen daartoe rechtstreeks behoort. (...) De Erfpachter zal aan den eigenaar als erkenning van diens eigendom Jaarlijks betalen eene som van Een gulden, verschijnende den eersten April van ieder jaar'. Op dit perceel bouwde 't Hoen in de tweede helft van 1883 het schoolhuis voor de hoofdonderwijzer. Gelijktijdig had hij aan de westkant van het schoolgebouw een houten aanbouw van 3.80m. lang en 5.40m. breed met een brede gang opgetrokken. Waarschijnlijk diende deze ruimte op zondag als consistorie, en doordeweeks als leslokaal. Op 1 januari 1884 herbergde de school 188 leerlingen.

In de zomermaanden van 1884 ontving Van der Valk een benoeming aan de christelijke school te Ferwerd en Ouddorp, doch hij bedankte voor beide. Waarom in 1888 besloten werd dat de drie onderwijzers konden blijven, maar wel op hun gezamenlijk salaris per jaar 250 gulden bekort moest worden is onduidelijk. Waren de 180 ingeschreven leerlingen voor 2 klassen soms te veel? Anderszins was er in 1889 ook reden tot dankbaarheid. Het ministerie Mackay zette in dat jaar de eerste stap op de weg naar de financiële gelijkstelling. Voor het eerst kreeg men toen in 1890 een geringe subsidie. Van geheel andere orde is dat de Prins Alexanderschool op 3 december 1889 in Nieuwerkerk aan den IJssel haar eerste nevenvestiging kreeg. Van de ruim 40 kinderen, die zich daar aanmeldde, waren er 30 afkomstig van de twee plaatselijke openbare scholen. Als tweede nevenvestiging volgde het buurtschap Terbregge, (gem. Hillegersberg) waar een geheel nieuwe school van 10.00m. lang en 6.00m. breed op 31 oktober 1898 werd geopend. In dat jaar volgde eveneens Kralingseveer met 96 ingeschreven leerlingen. Daar vond op 29 december de opening plaats. Voor de hoofdvestiging betekende dit een grote adering. Waren daar op 1 januari 1898 nog 182 leerlingen. In 1899 waren het er 49 minder, wat het bestuur deed besluiten niet met drie, maar met twee klassen verder te gaan. Op 1 augustus 1890 heeft de schoolvereniging van Louwrens 't Hoen het be-

staande schoolgebouw, open grond en erve en het erfpachtrecht op een perceel grond met de opstal van de onderwijzerswoning gekocht voor 6000 gulden. Voor diverse meubilaire goederen kwam daar nog 1000 gulden bij. Daarvoor moest noodgedwongen een eerste hypotheek worden afgesloten van 5000 gulden tegen vijf percent per jaar. Voor één leerling mocht daarna jaarlijks niet meer dan 70 cent aan schoolbehoeften worden uitgegeven. Daar kwam in december 1890 nog bij dat hoofdonderwijzer Van der Valk te Schoonrewoerd de benoeming in eenzelfde functie had aangenomen bij een in aanbouw zijnde bijzondere school. Bij de opening op 1 april 1891 werd hij er geïnstalleerd. Vanwege financiële problemen viel het hierna voor Capelle niet mee een andere hoofdonderwijzer te krijgen. Maar uit het Friese Surhuizum kwam tegen half maart toch het verblijdend bericht, dat Nicolaas Heukels zijn benoeming tegen een jaarsalaris van 800 gulden had aangenomen. Op kosten van het schoolbestuur kon hij zelfs per schuit verhuizen, waarna hij zich op 30 mei 1891 in Capelle vestigde. Over zijn eerste jaren in de Prins Alexanderpolder liet hij zich eens ontvallen: 'k Heb het gekend dat er zo weinigen uit beginsel voelden voor het Christelijk onderwijs'. (...) 'Bij mijn intrede in de school las ik de gelijkenis van de zaaier. Toen was er maar één vader ter verwelkoming aanwezig'.

Vermeldenswaardig is de lange staat van dienst in het verenigingsbestuur van de al genoemde tuinder Arie Slobbe. Nadat hij in 1891 in het schoolbestuur was gekozen, nam hij onafgebroken van 1896 tot 1935 het secretariaat waar. Van geheel andere aard was het functioneren van juffrouw Koolmees in 1909.

De Prins Alexanderschool omstreeks 1920 (collectie Frans van Es)

Zij had in dat jaar een klas met 74 leerlingen en zag uit naar enige verlichting. Toen zij dit aan het bestuur voorlegde, ontving ze als antwoord 'dat een klas met zoveel leerlingen voor een goede juf geen bezwaar behoeft te zijn'. Op 28 februari 1902 werd te Zevenhuizen 'de nieuw gebouwde school met den Bijbel feestelijk door het bestuur geopend'. 'De school ving aan met 35 leerlingen die in die dagen heel wat hebben moeten doorstaan'. Als vierde nevenvestiging is ze de geschiedenis ingegaan.

In 1911 deed het probleem zich voor in Capelle dat de school haar leerlingen steeds moeilijker kon bergen. Om die reden richtte men op 11 juli het verzoek tot B. en W. de school met 2 lokalen en een gang te vergroten. Deze nieuwbouw werd op 12 maart 1912 in gebruik genomen.

Op 29 mei 1914 ging meester Heukels met pensioen. Hij had de school zien groeien van drie naar vijf lokalen. Bij oud en jong was hij geliefd en bij zijn afscheid aanschouwde elk de band die tussen de meester en kinderen bestond. Met een zekere ontroering, maar toch met kracht en bezieling, sprak hij zijn afscheidswaard uit. Daarna kreeg 'Het nieuwe hoofd der School' Feike Boomsma het woord, en 'verbond zich met de inroeping van Gods hulp aan het Bestuur, Personeel en school'. Zijn installatie werd verricht door de 'Inspecteur van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs'. Doch deze Boomsma zwaaide hier kort de scepter. Op 1 augustus 1918 maakte hij plaats voor zijn jongere broer Jacobus die tot hoofd benoemd was. Deze had zich reeds in 1910 aan de school verbonden als eerste onderwijzer.

De nieuwe Prins Alexanderschool na 1929 (collectie Maarten Visser-HVC)

Voor noodzakelijke uitbreiding van de school kocht het bestuur van de erven Parqui op 1 maart 1918 voor 1500 gulden de percelen grond, waarop het erfpachtrecht in 1883 was gevestigd. Gelijktijdig werd van dezelfde eigenaar voor 600 gulden een strook open grond ter grootte van drie aren en twee en veertig centiaren gekocht. Daarop werd aan de bestaande school nog een schoollokaal gebouwd. De Prins Alexanderschool welke bij wijze van spreken in het eenvoudige huisje van Teunis de Waard was geboren, was uitgegroeid tot een gebouw met zes lokalen.

Op 30 juni 1920 werd in de Tweede Kamer der Staten-Generaal met 75 tegen 3 stemmen de nieuwe Lager Onderwijswet aangenomen, die het Bijzonder Onderwijs volledige financiële gelijkstelling aanbracht. Ongetwijfeld zal dit bericht door verschillende Capelse ouders met blijdschap zijn ontvangen. Aan de wekelijks terugkerende financiële last kwam voor hen een einde. Er waren echter ook teleurgestelde ouders, namelijk zij die hadden uitgezien naar waar Mr. Groen van Prinsterer voor had geijverd, en waar ds. H. Stam in de prediking zijn volgelingen op had gewezen: 'Eén Christelijke Staatsschool met den Bijbel.'

Kees Klomp

Kees Klomp (1945) is een geboren Capellenaar (Capelle Dorp) met een grote belangstelling voor (kerk)geschiedenis. Het onderzoek naar de geschiedenis van de Prins Alexanderschool in de periode 1878 tot 1920, waarin de volledige financiële gelijkstelling van het Bijzonder Onderwijs tot stand kwam, duurde ruim twee jaar.

Klomp's onderzoek naar de periode daarna tot de sluiting van de school in 1972 duurt nog voort. Zodra dit is afgerond zal de HVC Nieuwsbrief zijn bevindingen met genoegen publiceren.

HET VERHAAL ACHTER DE FOTO (8)

De foto van deze aflevering was verkleurd en beschadigd door krasjes en scheurtjes. Zonde van zo'n mooie, oude foto, een historische opname van de in zijn tijd zeer gewaardeerde en als 'zeer goed' beoordeelde Capelse gemeenteveldwachter Cornelis Johannes Laman (1850-1947). In zo'n geval wordt er nimmer vergeefs een beroep gedaan op Cees Hartmans, vrijwilliger bij de HVC-Beeldbank, die ook nu weer met behulp van zijn computer en beeldbewerkingssoftware de opname met engelengeduld digitaal restaureerde.

Het verhaal achter deze foto begint met het 'Besluit betreffende de organisatie der Veldwachters in het Departement', een verordening die is gedateerd 24 juli 1812. Voor 'Capelle sur l'Yssel' en de overige IJsselgemeenten in de buurt werd het besluit uitgegeven met de volgende fraaie aanhef: 'Wy Gozewyn-Jozef-Augustyn Van Tassart, Auditeur by den Staatsraad, Ryks-Baron, Ridder van het Legioen van Eer en van de Orde der Burgerlyke Verdienste van Beyeren, Prefekt der Monden van de Maas'. Er stond onder andere in, dat de 'maires' (burgemeesters) de veldwachters moesten benoemen. De gemeente werd verplicht om als eerste te gaan werven onder oud-militairen die Nederlands en Frans konden spreken en schrijven. Geschikte kandidaten mochten niet jonger zijn dan 25 en niet ouder dan 40 jaar. De veldwachters moesten op 'den eersten september van 1812' in dienst treden. De beloning was 'een jaartractement van 300 of 400 francs'. Voor 'Capelle-, Krimpen- en Nieuwerkerke sur l'Yssel' werd bepaald dat één veldwachter mocht worden benoemd. Naar de reden dat een vergelijkbare gemeente als 'Ouderkerk sur l'Yssel', net als de stad Gouda, er twee mocht aanstellen is een vraag die ik (nog) niet kan beantwoorden.

Capelle aan den IJssel kreeg dus vrijwel zeker op 'den eersten september 1812' haar eerste veldwachter, die werd aangesteld met als voornaamste taken 'het bewaken van velden en boomvruchten' en 'het handhaven van de openbare orde'. Bijna 95 jaar moest deze gemeentelijke 'Bromsnor' dit in zijn eentje doen, wel kon hij, indien nodig, vanaf 1866 de hulp inroepen van een in Rotterdam gestationeerde Rijksveldwachter. Daar moest dan wel voor worden betaald. Vanaf 1872 woonde er ook in Capelle een Rijksveldwachter, die met wisselend succes regelmatig 's nachts met zijn gemeentelijke collega op surveillance ging. Pas in 1906 werd een tweede gemeentelijke veldwachter benoemd, gevolgd door een derde in 1917. Het zouden er tot in de Tweede Wereldoorlog drie blijven. In totaliteit dienden er tussen 1812 en 1942 (in het laatst genoemde jaar werd de veldwacht door de Duitse bezetter afgeschaft) in Capelle ongeveer 18 gemeenteveldwachters met een gemiddelde van 9 dienstjaren. Een gegeven dat in aantal behoorlijk werd beïnvloed door de man op de foto van deze aflevering - veldwachter Cornelis Johannes Laman - die de gemeente Capelle aan den IJssel ruim 40 jaren trouw bleef.

Gemeenteveldwachter Cornelis Johannes Laman

Cornelis Johannes Laman, geboren te Leiden op 22 november 1850, gemeenteveldwachter, overleden te Rotterdam op 11 september 1947, zoon van metseelaar Hendrik Willem Laman en Catharina Maria Oudshoorn. Hij is getrouwd te Leiden op 2 augustus 1876 met Johanna Maria 't Hooft, geboren te Leiden op 28 december 1849, overleden 14 februari 1941 te Rotterdam, dochter van koperslager Jacob 't Hooft en Johanna Maria van Zwieten. Uit het huwelijk zijn tussen 1877 en 1888 vijf kinderen geboren: Catharina Maria (1877-1965), Jacob (1879-1959), Johanna Maria (1881-1881), Johanna Maria (1883-1971) en Cornelia Johanna (1888-1980).

Gemeenteveldwachter Cornelis Johannes Laman (1850-1947). Foto: collectie HVC-Beeldbank.

Leiden

Cornelis Laman begon zijn carrière op 12 februari 1874, 23 jaar oud, als agent van politie in zijn geboorteplaats Leiden, een stad met op dat moment zo'n 38.000 inwoners en een klein eigen politiekorps. Een beroep dat destijds in laag aanzien stond en als gevolg daarvan slecht werd betaald. Er bestond ook geen opleiding voor, wat betekende dat Cornelis het politiewerk in de praktijk moest leren. De taak van een politieman bestond toen vooral uit het te voet surveilleren en het beschermen van mensen en hun have en goed. Ook controles op wat er binnen de stad werd vervoerd en of de voorgescreven sluitingstijden van de café's werden nageleefd, alsmede het van de straat oppakken van dronken mensen behoorden tot het takenpakket van een politieman, die in de 19e eeuw vrijwel altijd alleen op pad moest. De arbeidsomstandigheden waren zonder meer zwaar. Niet zelden moest er 48 uur achter elkaar worden gewerkt, waarbij de agent veel te maken had met (non) verbale en fysieke agressie.

Cappelle op d' IJssel

Na ruim drie jaar dienst te hebben gedaan hield Cornelis Laman het zaterdag 31 maart 1877 in Leiden voor gezien en zocht met de in de Sleutelstad opgedane ervaringen rust, ruimte en vrijheid op het platteland. Hoe hij van de vacature op de hoogte geraakte lijkt niet meer na te gaan. Zeker is wel dat Cornelis door de op 23 januari 1877 benoemde burgemeester Matthijs Willem Schalijs (1833-1918) werd voorgedragen als gemeenteveldwachter van het in die tijd circa 2000 inwoners tellende Cappelle op d' IJssel, een voordracht waar de Commissaris van de Koning in de Provincie Zuid-Holland, Cornelis Fock (1828-1910) zonder probleem mee akkoord ging. Cornelis Laman, op dat moment nog ongehuwd, trad op 2 april 1877 in dienst met als beloning een jaarwedde van f 260,- (€ 118,18). Geen 'vet' salaris, als men weet dat in het vrije bedrijf in die tijd ongeveer het dubbele werd verdiend. Op 13 april 1878 kreeg Laman tevens een aanstelling als gemeentebode, een bijbaan die, naast zijn veldwachterssalaris, een jaarwedde van f 40,- (€ 18,18) opleverde. Voor het invorderen van de plaatselijke hondenbelasting werd hem een toelage van f 10,- (€ 4,50) toegekend. Daarnaast leverde de functie van bode van de Gecombineerde Polders (Ketense-, Middelmolens- en Hoogdorpsepolder) hem extra inkomsten op. Vanaf 1 mei 1911 trad Laman eveneens op als ambtenaar van de Burgerlijke Stand. Bijna vier jaar later, op 5 maart 1915, werd hij tegen een beloning van f 15,- (€ 6,81) per jaar aangesteld als deurwaarder, op 1 oktober 1916 gevolgd door een aanstelling als ambtenaar bij de plaatselijke belastingdienst.

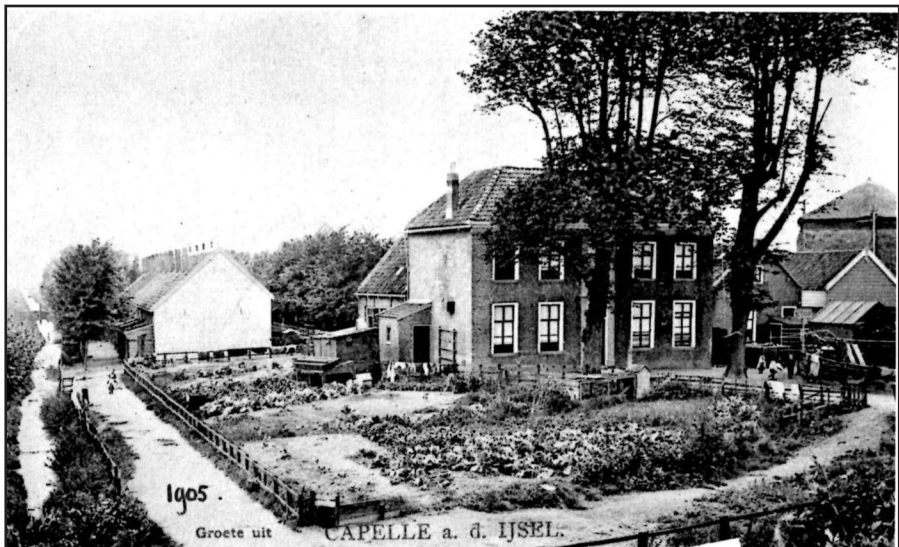
Cornelis Laman stond al snel bekend als een betrouwbare en plichtsgetrouwe veldwachter, een manusje van alles met gezag en een bijzondere persoonlijke uitstraling, die voor iedereen, van hoog tot laag, dag en nacht klaar stond. Net als in Leiden kreeg hij ook in Capelle, zij het veel minder frequent, te maken met brand, diefstal, inbraak, ruzies waarbij mensen elkaar wel of niet te lijf gingen, stroperij, landloperij, kwakzalverij, openbare dronkenschap, enz., enz..

Zaken die niet zelden ten koste gingen van de nachtrust van Laman en zijn gezin, zoals bijvoorbeeld in mei 1898 eenentwintig nachten surveilleren en posten op Dorp en aan de 's-Gravenweg, in de verwachting een notoire kippendief in de kraag te kunnen vatten. De inspanningen en geduld werden beloond. Verschanst in de buurt van het kippenhok op de boerderij van Arie Zuidam aan de Dorpsstraat 161, kon de koopman in pluimvee en vrachtrijder Jan Thomas van Briemen uit Schenkel met de kippen nog onder de arm op heterdaad worden betrapt. "Genade, genade, ik zal nooit meer kippen stelen!" was de reactie van de man die de 'schrik van het dorp' werd genoemd. Negen maanden 'brommen' was zijn straf. Overigens verlegde Van Briemen onverbeterlijk, zijn werkterrein naar de buurgemeenten en liep in 1902 voor meerdere kippendiefstallen nog eens 1 jaar en 6 maanden gevangenisstraf op.

Spraakmakende gebeurtenissen

Meerdere gebeurtenissen en voorvallen, waar Laman gedurende zijn Capelse jaren mee te maken kreeg, haalden de landelijke pers. Het ging hier vooral om incidenten met groot persoonlijk leed. Een selectie:

De Ketenshof, welk herenhuis samen met de daarachter en opzij gelegen arbeiderswoningen in de volksmond 'Lombok' werd genoemd. Dit omdat de bewoners van dit buurtje, net als die van het gelijknamige Nederlands Indische eiland eind 19e eeuw, elkaar geregeld in de haren vlogen. Waren het op het eiland Lombok de militairen van het Nederlands Indisch leger die de orde moesten herstellen, aan de Ketenshof was het veldwachter Laman die aan de onderlinge twisten en het 'lombokken' (oud Capels werkwoord voor knokken) een einde moest maken. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

- Moord uit jalousie

Een van de meest gewelddadige zaken waarmee Laman aan de slag moest was de moord op de 19-jarige Albert de Haas (Albertus Johannes, 1877-1896). Het drama speelde zich af in de avonduren van zaterdag 12 december 1896 op de dijk in Keeten en bracht zowel in Capelle als in Kralingseveer een grote verslagenheid teweeg. “Minnenijd” was de aanleiding voor de treurige gebeurtenis. De 17-jarige Leendert Boers (Leendert Adrianus, 1879-????) was verkikkerd op de 16-jarige Geertruida van Os (1879-1967) met wie hij tegen de zin van haar ouders wel eens een eindje om ging. Op zijn werk bij de glasblazerij werd Leendert hiermee geplaagd, waarbij werd geprobeerd hem op de kast te krijgen door te zeggen dat de collega’s Albert de Haas en Christiaan Martijnse (1877-1968) ook een oogje op haar hadden. Plagerijtjes die in de vrije tijd in het café van Gerrit van der Waal aan de Nijverheidstraat 233 nog eens werden herhaald. Rond half tien op de bewuste zaterdagavond had Leendert er genoeg van en verliet opgewonden en met teveel drank op het etablissement (later bekend als het café van Klaas Neef) en liep daar in de buurt Geertruida tegen het lijf, die op weg was naar haar ouderlijk huis aan de Ketenshof. Aan haar werd meteen de vraag gesteld of het waar was dat zij met een ander ging, aangevuld met de mededeling dat mocht hij haar met een ander zien, hij hun beide een mes in het lichaam zou steken. Terwijl zij al kibbelend verder wandelden (Geertruida voelde helemaal niets voor de opdringerige Leendert) liep toevalligerwijs Albert de Haas hen achterop. Gedurende het passeren van de twee kreeg deze provocerende opmerkingen naar zijn hoofd geslingerd, waarna De Haas de pas inhield en vroeg “Doelt dat op mij?”. Tijdens de heftige woordenwisseling die daarna ontstond, haalde Boers plotseling een mes tevoorschijn, stak De Haas tot onder zijn sleutelbeen in zijn linker borst en ging er met grote haast vandoor. Geertruida, die zich afzijdig had gehouden en niet gezien had dat Albert bloedde, repte zich snel naar huis. Het slachtoffer zelf drukte zijn hand op de plek waar die gestoken was en sleepte zich met hulp van de toevallig passerende schipper Arie van Herk naar de Ketenshof. Daar, op de drempel van zijn ouderlijk huis, viel hij in de armen van zijn 15-jarige broer Wim (Willem Hendrik, 1882-1955) die aan hem vroeg “Wie heeft dat gedaan?”. Waarna Albert, terwijl hij zijn laatste adem uitblies nog net kon uitbrengen: “Boers heeft mij gestoken”. De door de vreselijk geschrokken familie in alle haast ontboden dokter Jacob van der Wissel (1836-1901) kon even later dan ook niet anders dan de dood constateren. Het was de gewaarschuwde burgemeester Dirk Bakker (1861-1944) die direct de politie van Rotterdam alarmeerde. Hierna begaven twee Rotterdamse politiemensen zich samen met veldwachter Laman naar het huis van de dader aan de Schaardijk in Kralingseveer. Boers verzette zich niet bij zijn arrestatie en legde vrijwel meteen een bekentenis af, waarna op zijn aanwijzingen het bebloede mes op de zolder van de woning werd aangetroffen. Vervolgens werd hij overgebracht naar de strafgevangenis in Rotterdam. Leendert werd later schuldig bevonden aan zware mishandeling, die ‘den dood tot gevolge heeft gehad’ en veroordeeld tot 6 jaar gevangenisstraf. De eis was het dubbele.

- Spoorwegongeval

Eén van de meest bijzondere incidenten die zich tijdens de diensttijd van veldwachter Laman in Capelle aan den IJssel voordeden was het zwaarste spoorwegongeval van de 19e eeuw in Nederland. Woensdag 15 november 1899 reed 's morgens tussen kwart over acht en half negen in een zeer dichte mist, circa tweehonderd meter voorbij het station van Capelle aan den IJssel aan de Kerklaan (toen Capelsche Laan geheten) in de richting Gouda, een trein van het Staatsspoor in op een stilstaande trein van dezelfde maatschappij. De ramp kostte aan acht mensen het leven. Twaalf mensen raakten zeer zwaar gewond, tientallen mensen liepen lichte verwondingen op. De slachtoffers bevonden zich allen in de achterste (houten) wagon van de stilstaande trein, die door de stoomlocomotief van de aanrijdende trein volledig werd verbrijzeld. Van de volgende wagon werd het kopschot ingedrukt. De voorste bagagewagen van de

De plaats van de ramp, gezien vanaf het weiland achter het huidige pand 's-Gravenweg 250. Rechts van de locomotief staan onder anderen burgemeester Dirk Bakker en gemeenteveldwachter Cornelis Laman. Foto: collectie HVC-Beeldbank.

aangereden trein, die naast een stoomlocomotief en kolentender uit zeven wagons bestond, ontspoorde. De Capelse burgemeester Dirk Bakker, die bij toeval als een van de eersten op het rampterrein aanwezig was, liet allereerst een aantal artsen en veldwachter Laman waarschuwen. Laman assisteerde daarna de burgemeester bij het coördineren van de hulpverlening en het vastleggen van de situatie en vervulde samen met de artsen Van der Wissel en Van Dam later op de dag een belangrijke rol bij de identificatie van de dodelijke slachtoffers die in het baarhuisje bij de Dorpskerk waren opgebaard. Een zware en moeilijke taak omdat vrijwel alle doden, waaronder een 7-jarig meisje, onherkenbaar waren verminkt. De twaalf zwaar gewonden hadden zulk zwaar letsel opgelopen dat ze langdurig moesten worden verpleegd. Het betrof vooral verwrongen en verbrijzelde armen en benen, ingedrukte borstkassen en zwaar schedelletsel. Een aantal van de gewonden verbleef bijna een jaar in een ziekenhuis in Rotterdam. Daar kregen ze geregeld bezoek van Laman, die in de weken na de schokkende gebeurtenis - door burgemeester Bakker consequent "De tragedie van Capelle aan den IJssel" genoemd - nog heel veel extra tijd aan de afwikkeling van de ramp besteedde.

-Vier schoolgaande kinderen verdronken

Een zeer droevig voorval, dat in Capelle en omgeving een grote verslagenheid teweegbracht, was de verdrinkingsdood van vier leerlingen van de Openbare Lagere School I, aan de Dorpsstraat. Op vrijdagmiddag 15 februari 1907 liepen de broertjes Nicolaas (12 jaar) en Johannes Gerardus (11 jaar) Sol, kinderen van melkboer Dirk Sol en Petronella Maria de Graaff, en de broertjes Adrianus (12 jaar) en Johannes Zwanenburg (10 jaar), kinderen van kolenwerker Theodorus Zwanenburg en Elisabeth Kreuk, over de dichtgevroren sloot aan de westzijde van de Kerklaan op weg naar hun ouderlijk huis aan respectievelijk de Capelseweg en de 's-Gravenweg. Ter hoogte van de brug over de Middelwatering zakten zij alle vier door het ijs en verdronken. Laman was zeer geraakt door de verdrinkingsdood van vier jonge kinderen en stond hun ouders bij waar hij kon.

Waardering en met pensioen

De grote diensten van gemeenteveldwachter Cornelis Laman werden gedurende de ruim veertig jaren dat hij in dienst was (waarvan bijna 30 jaar alleen) op verschillende manieren gewaardeerd. De Nederlandsche Politiebond bijvoorbeeld verleende hem in 1887 de gebruikelijke onderscheiding voor 10 jaar trouwe dienst in brons en bij het 20- en 30-jarig dienstverband respectievelijk in zilver en goud. Op zaterdag 2 april 1904 werd op bijzondere wijze ten huize van burgemeester Bakker het 25-jarig ambtsjubileum gevierd waarbij, na enige toepasselijke woorden en als blijk van waardering, aan de jubilaris een gouden horloge met inscriptie en een gemakkelijke stoel werden aangeboden. Drie jaar later, op 16 september 1907, onderscheidde Hare Majesteit Koningin Wilhelmina Laman met de ere-medaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau in brons. Ook werd op een tot nu toe onbekende datum aan hem de zilveren me-

daille voor het redden van drenkelingen uitgereikt. Wie de gelukkige was die door hem uit het water werd gehaald lijkt niet meer te achterhalen. Oudere Capellenaren wisten echter uit overlevering dat het om een arrestant ging die tijdens zijn vlucht poging was vergeten dat hij de zwemkunst niet machtig was. Maar liefst tien maal werd vanwege 'vele en goede diensten' aan Cornelis Laman een gratificatie toegekend, variërend van f 10,- tot f 50,- per keer. Op 1 januari 1917 ging gemeenteveldwachter Laman, inmiddels 66 jaar oud, met pensioen. Van de gemeente kreeg hij als dank voor zijn trouw en ijver f 100,- mee. Het was daarna aan wethouder Leendert Vuijk te danken dat deze eenmalige vergoeding jaarlijks werd uitgekeerd. De 'oud-plattelandsdiender' Laman bleef na zijn pensionering met zijn vrouw nog 22 jaar in Capelle wonen. In mei 1939 verhuisde het echtpaar van Nijverheidstraat 162 naar de Oudedijk 157b in Rotterdam-Kralingen. Na het overlijden van zijn echtgenote in 1941 trok Cornelis in bij dochter Cornelia en schoonzoon Aart Goedhart (1889-1959). Daar, aan Noordeinde 12 eveneens in Kralingen, overleed hij op 11 september 1947, 96 jaar oud. Vier dagen later volgde onder grote belangstelling de begrafenis op de Algemene Begraafplaats aan de Nijverheidstraat, nabij het veer in Capelle-Keeten.

Paul Weyling

KALENDER DIE ER NOOIT KWAM

Voor een kalender, die een reclamebureau wilde uitgeven, tekende Hans van Helden in 1989 een aantal wat heette ‘typisch Nieuwerkerkse’ plekjes. (Hans van Helden groeide op in Zevenhuizen. Later verhuisde hij naar Nieuwerkerk, tegenwoordig woont hij in Gorinchem. Hij studeerde aan de Koninklijk Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag.)

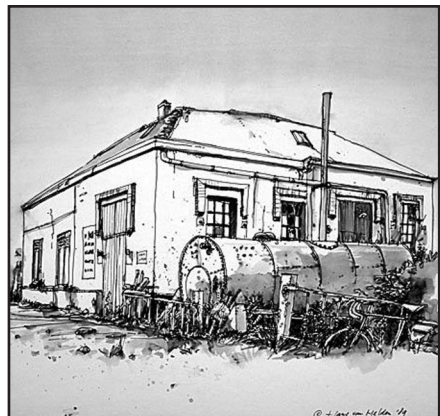
De kalender kwam nooit uit, maar de illustraties zijn bewaard gebleven en nu in particulier bezit.

Ook Capelse tekening

Eén van de tekeningen uit 1989 is van het Capelse café De Rode Leeuw. In 2001 brandde het af. Origineel in de opvolger is nog de gevelsteen uit 1735. Van Helden maakte een andere grote tekening van het net Nieuwerkerkse ondergemeente Mr. P.D. Kleij van de Prins Alexanderpolder. Met het tekenen daarvan was hij ook net op tijd, in dit geval voor slóóp en vervanging. ‘In gebruik gesteld 19 december 1990 – Officieel geopend 20 november 1992,’ aldus het informatiebord bij de opvolger.

De communicatieve tekstschrijver kon kennelijk niet kiezen hoe oud het nieuwe gemaal was en vermeldde dus beide data maar. Van 1875-1889 was de Capelse Mr. P.D. Kleij volgens de herplaatste oude steen de ‘Eerste Dijkgraaf van den Polder’. In 1889 werd hij dijkgraaf van Schieland en moest hij naar Rotterdam verhuizen. Voor in de zomer had Kleij aan de Capelse ’s-Gravenweg nog wel een villa met de begrijpelijke naam ‘Weltevrede’.

Adri den Boer

WIE IS DIE DAME?

De Capelse stoffeerder Arie van de Watering kreeg vorige zomer opdracht om een aantal antieke stoelen opnieuw te stofferen. Bij het verwijderen van de oude stoffering kwam tot zijn verrassing en die van zijn klant, in de leuning van één van de stoelen een mooi portret van een dame (zie foto) tevoorschijn.

Een speurtocht door Lia Mulder-van de Watering, een zuster van Arie, en ondergetekende, naar waar de stoelen vandaan komen en wie de dame is, leverde tot nu toe niets op. De hoop is nu dat één van de lezers van de HVC-Nieuwsbrief de dame kan identificeren of het verhaal achter de foto kent. Een zoektocht naar een speld in een hooiberg waarschijnlijk, maar je weet maar nooit!

Paul Weyling

WAT LIGT ER OP DE PLANKEN VAN HET DEPOT?

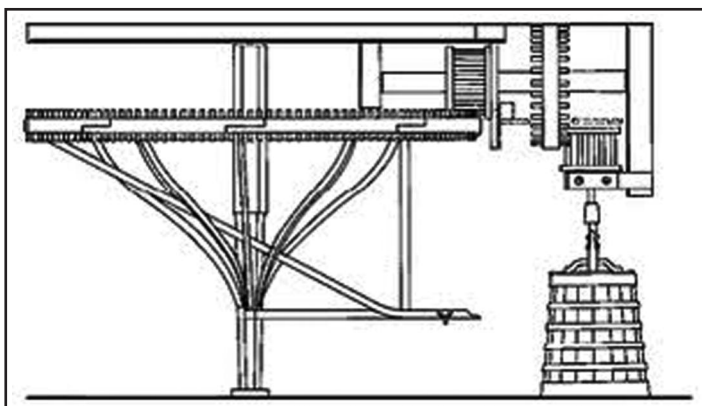
Bij afwezigheid van de vaste schrijfster van deze rubriek over voorwerpen in het HVC depot nu iets over wat ons kortgeleden werd aangeboden. De HVC ontving de uitnodiging om op de 's Gravenweg 141 (Hoeve Verkade) te komen kijken naar een roskarnmolen. Het voorwerp was weliswaar te groot voor ons depot, maar zou mogelijk een museale functie kunnen hebben.

Wat is een roskarnmolen?

Toen in de zeventiende eeuw de veestapels steeds groter werden, werd het noodzakelijk een andere oplossing te zoeken om de alsmaar groeiende melkproductie te verwerken. De paardenkarn bleek de oplossing te zijn. De inzet van een paard maakte het mogelijk een grotere karnton te gebruiken, waardoor meer room in één keer verwerkt kon worden.

In kleinere boerderijgebouwen was binnen in de boerderij geen plaats voor een door paarden aangedreven karnmolen. Daarom werd op het erf, direct naast de boerderij en grenzend aan het karnvertrek, een apart gebouwtje neergezet. Daarin stond de karnmolen en kon het paard zijn rondjes lopen. Karnhuizen hadden meestal een ronde of veelhoekige vorm; soms waren ze vierkant. Ze waren opgetrokken uit steen of hout en het dak was vaak van stro. Het karnpad, de vloer waar het paard liep, bestond uit in cirkels gelegde klinkers.

Een karnton is een ton die aan de bovenzijde smaller is dan aan de onderzijde. De room werd in beweging gebracht door een schijf met gaten (de 'druif') aan een karnstok (de 'pols') in de karnton geruime tijd krachtig op en neer te bewegen. Het hele proces duurde anderhalf tot twee uur. Oorspronkelijk gebeurde

Karnmolen

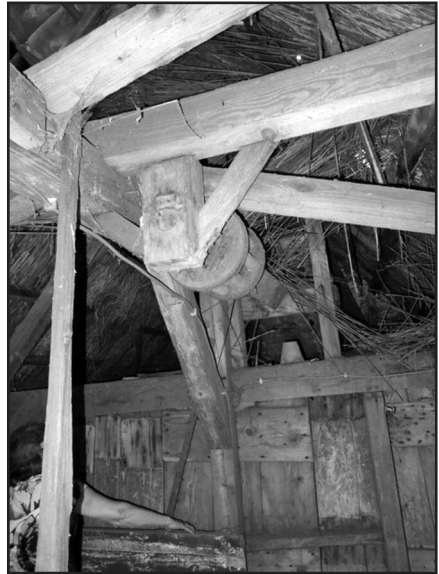
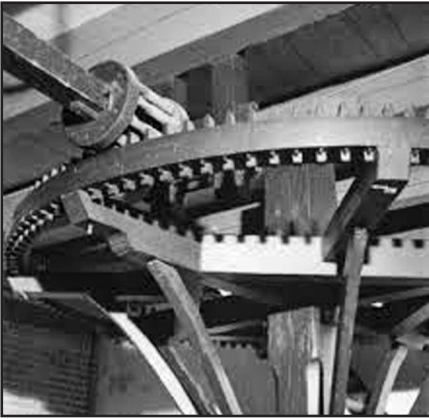

Foto rechts: Situatie Hoeve Verkade.

Foto links: het aandrijfmechanisme mét wiel.

het karnen met handkracht en dat is op kleine boerderijen nog lang zo gebleven.

Er zijn vrijwel geen complete en authentieke karnmolens meer aanwezig. Daarvoor moet je naar het Openluchtmuseum in Arnhem.

Ook in Hoeve Verkade troffen wij nog slechts een klein aantal restanten aan van wat ooit een karnmolen is geweest. Aan de balk waren sporen van de aanhechting van de molen in de vorm van een klos voor het vasthouden van de spil van de molen. Ook is nog het aandrijfmechanisme voor het grote wiel aanwezig.

Maar museaal was het jammer genoeg allemaal niet, al werd ons toegezegd dat bij het afbreken van de schuur geprobeerd zal worden de karakteristieke balk in zijn geheel te verwijderen.

Kunnen we altijd nog bezien of er nog een bestemming voor is.

Jos Specht

COLOFON

Lijst van bestuursleden

Voorzitter	Dhr. J. Specht	010 284 79 09
Secretaris a.i.	Mevr. A. Scheffer	010 421 64 18
Penningmeester	Dhr. E. Steenhouwer	010 450 69 37
Lid	Mevr. A. Swets	010 450 68 83

Ledenadministratie: Mevr. A. Swets

**Publiciteit en
Eindredactie Nieuwsbrief** Dhr. J. Specht

Website: www.hvc-capelle.nl

E-mail: info@hvc-capelle.nl

Bankrekening: **IBAN: NL20INGB0004395118**
BIC: INGBNL2A

Historisch Museum

Bermweg 13, gevestigd in het Jan Anne Beijerinckgemaal. Is iedere zaterdag geopend voor het publiek van 13.00 - 16.00 uur.

Toegang gratis. Telefoon 010 450 00 80.

Dief- en Duifhuisje

Nieuwe Laan 11. Het kleinste museum van Nederland vertelt op de eerste verdieping de historie van het voormalige Slot van Capelle en op de begane grond is er een wisselende expositie. Iedere tweede zaterdag van de maand geopend van 13.00 - 16.00 uur in de periode april tot en met oktober.

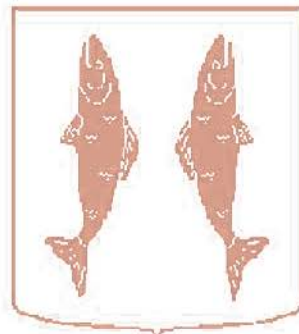
Toegang gratis.

Regentenkamer Van Cappellenhuis

Dorpstraat 164. Het pand herbergt één van de mooiste regentenkamers van Nederland. HVC medewerkers kunnen er op aanvraag een rondleiding verzorgen. Ook groepen zijn van harte welkom. De toegang is gratis.

Contact: info@hvc-capelle.nl

Jaarlijks geopend op Museumdag en Open Monumentendag.

HISTORISCHE VERENIGING CAPELLE AAN DEN IJSSEL

Secretariaat: Postbus 136, 2900 AC Capelle aan den IJssel
Redactieadres: Rogaland 27, 2905 AP Capelle aan den IJssel
Telefoon: 010 - 284 79 09
Email: j.specht@ziggo.nl